

فصلنامه تخصصی علوم سیاسی

سال چهاردهم، شماره چهل و چهارم، پاییز ۱۳۹۷

تاریخ دریافت: ۹۷/۰۳/۲۱

تاریخ تصویب: ۹۷/۰۷/۲۴

صفحات: ۲۳۷-۲۵۹

نقش کشورهای هم‌اندیش در عدم پذیرش مدل‌های ارائه‌شده از سوی کشورهای گروه چهار در خصوص اصلاحات شورای امنیت

مهران عبدلی

گروه حقوق، دانشکده بین‌الملل، واحد قشم، دانشگاه آزاد اسلامی، قشم، ایران

مریم مرادی

استادیار و عضو هیات علمی گروه حقوق، واحد قشم، دانشگاه آزاد اسلامی، قشم، ایران (نویسنده مسئول)

سید باقر میرعباسی

استاد حقوق عمومی در دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران

ابومحمد عسگرخانی

استاد روابط بین‌الملل در دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران

چکیده

طی دو دهه اخیر، کشورها و گروه‌های زیادی پیشنهاد اصلاح ساختار شورای امنیت را مطرح ساخته‌اند که برخی از این پیشنهادات ناظر بر افزایش اعضای دائم و برخی ناظر بر افزایش اعضای غیر دائم این شورا می‌باشد. در خصوص اصلاحات شورای امنیت کشورهای گروه چهار متشکل از آلمان، ژاپن، هند و برزیل پیشنهاداتی را در زمینه افزایش اعضای دائم شورا امنیت مطرح نموده‌اند. هر یک از کشورهای عضو گروه چهار از مزیت نسبی در منطقه خود برخوردارند که این شانس را به آن‌ها می‌دهد تا در جهت کسب کرسی دائم شورای امنیت تلاش کنند. جایگاه گروه کشورهای هم‌اندیش موسوم به اتحاد برای اجماع در مخالفت با گروه چهار دارای اهمیت ویژه ایست. این گروه مخالف افزایش اعضای دائم شورای امنیت است و پیشنهاد افزایش اعضای غیردائم شورا را مطرح نموده‌اند. هدف مقاله حاضر بررسی ضرورت اصلاح ساختار شورای امنیت با مطالعه دیدگاه‌های این دو گروه موثر و قوی در روند اصلاحات شورا و با شناخت ضرورت‌ها و مشابهت‌ها، مسیر را برای اصلاحاتی موثر و پایدار در شورای امنیت باز نماید. مقاله حاضر با بهره‌مندی از روش توصیفی - تحلیلی با استفاده از منابع کتابخانه‌ای درصد پاسخگویی به این سوالات است که فرصت‌ها و چالش‌های موجود در جهت کسب کرسی‌های دائم برای گروه چهار چیست و کشورهای هم‌اندیش چه راهکاری را در مخالفت با گروه چهار در پیش گرفته‌اند؟

واژگان کلیدی: اصلاحات، شورای امنیت، گروه چهار، کشورهای هم‌اندیش، اتحاد برای اجماع.

مقدمه

بحث اصلاح ساختار شورای امنیت از همان ابتدای تأسیس سازمان ملل متحد پیوسته مطرح بوده است. اعضای ملل متحد از زمان شروع فعالیت شورای امنیت نسبت به ساختار، عملکرد و روش کار این نهاد معترض بودند و همیشه در پی آن بودند تا ساختار آن را، با توجه به تحولات جامعه بین‌المللی، دگرگون سازند. تلاش اکثر اعضای ملل متحد در برهه‌ای، هر چند جزئی، مفید واقع شد. اما با تغییر و تحولاتی که در جامعه بین‌المللی رخ داد، به ویژه با پایان جنگ سرد و فروپاشی شوروی، زمینه‌هایی فراهم شد تا بحث اصلاح ساختار شورای امنیت از اعتبار خاصی برخوردار گردد. این رویدادها نقطه عطفی در جهان معاصر بودند که در بحث اصلاح شورا نیز تأثیرات خود را به نحو بارزی به جای گذاشتند، و نیز موجب شدند تا عامل دیگری که مرکز ثقل هر نوع اقدام در عرصه بین‌الملل می‌باشد، یعنی خواست و اراده دولت‌های عضو ملل متحد، نیز انسجام پیدا کند. تمایل دولت‌ها به اصلاح شورا نیز مهمترین زمینه‌ی این روند را فراهم نموده است (شهریاری، ۱۳۹۴: ۱). این زمینه‌ها سبب شده تا معترضان به ساختار شورای امنیت در وضعیتی قرار گیرند تا به گروه‌بندی‌هایی در این خصوص دست بزنند.

اصولاً کشورها در یک الگوی عقلانی برای پیوستن به شورای امنیت به عنوان عضو دائم، باید فعالیت جمعی و گروهی را در دستور کار راهبردی خود قرار دهند. به عبارت دیگر، واقعیت‌های امروز نظام بین‌المللی و شرایط حاکم بر سازمان ملل متحد، اقتضا می‌کند کشورها در قالب گروه‌های گوناگون در جستجوی منافع خود باشند. در ارتباط با موضوع اصلاح ساختار شورای امنیت، طرح‌ها و مدل‌های مختلفی از سوی گروه‌ها و کشورهای متعدد ارائه شده است. در بین این قطب‌بندی‌ها، گروه چهار (آلمان، ژاپن، هند و برزیل) وضعیتی متفاوت دارند، و در مقابل آن‌ها کشورهایی موسوم به کشورهای هم‌اندیش^۱ یا گروه اتحاد برای اجماع^۲ قرار گرفته‌اند (امینی؛ عظیمی، ۱۳۹۲: ۱۷۵).

هر کدام از کشورهای گروه چهار برآمده از یک منطقه جغرافیایی هستند که در آن منطقه همپوشانی منافع پیدا نمی‌کنند. این کشورها با برخورداری از ویژگی‌های منحصربه‌فرد در مناطق خود، تلاش دارند با متمایز کردن خود از دیگران، شایستگی خود را به کشورهای منطقه و دیگر

---

۱. Like-Minded Countries.

۲. Uniting for Consensus Group (UfC).

— نقش کشورهای هم‌اندیش در عدم پذیرش مدل‌های ارائه‌شده چهار از سوی کشورها ۵

بازیگران بین‌المللی به منظور عضویت دائم شورای امنیت اثبات کنند و می‌توان بیان کرد این گروه در پی افزایش اعضای شورای امنیت با تأکید بر افزایش اعضای دائم این شورا می‌باشد (بعیدی نژاد، دریایی، علی‌آبادی؛ ۱۳۸۴: ۳۵).

در خصوص کشورهای گروه چهار اینگونه می‌توان مطرح کرد که آلمان اگرچه در زمان تأسیس سازمان ملل متحد، به عنوان دولتی شکست‌خورده تلقی می‌شد، اما امروزه به یکی از قطب‌های بزرگ اقتصادی و سیاسی در اروپا و جهان تبدیل شده است؛ ژاپن نیز که پس از جنگ جهانی دوم کشوری ضعیف و شکست‌خورده بود، اگرچه اکنون به اندازه آلمان وزن سیاسی ندارد، اما یک غول اقتصادی در جهان به شمار می‌رود و هند نیز با پیشرفت‌های خیره‌کننده خود در عرصه فناوری‌های نوین و بالا بردن بهره‌وری اقتصادی خود و همچنین ایفای نقش سیاسی پر رنگ در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی، از مدعیان جدی حضور در شورای امنیت است، برزیل نیز به عنوان بزرگترین کشور آمریکای لاتین نقش مهم و خاصی دارد، کشور برزیل از جمله شناخته‌شده‌ترین کشورهای جهان در سطح افکار عمومی به شمار می‌رود، این کشور با جهشی روزافزون در اقتصاد و سیاست، جایگاه ویژه‌ای به دست آورده است (بعیدی نژاد، دریایی، علی‌آبادی؛ ۱۳۸۴: ۳۵).

در هر منطقه کشورهای مذکور، بالاترین امتیازها را به خود اختصاص داده‌اند. هوشمندی این انتخاب از آن رو است که هیچ‌یک از این کشورها، نقطه‌ضعف گروه چهار به شمار نمی‌روند و در واقع حضور هیچ‌کدام از آنها، عاملی برای شکست گروه چهار بشمار نمی‌رود. آلمان، ژاپن، هند و برزیل با تکیه بر ویژگی‌های برتر خود، ضمن حمایت از عضویت یکدیگر در شورای امنیت، چهره مثبتی نیز در افکار جهانیان برجای گذاشته‌اند. اتحاد چهار کشور مزبور کمک کرده است تا ضمن نزدیک کردن دیدگاه‌ها به یکدیگر، خواسته خود را نیز با توان بیشتری پیش ببرند. اگر چه در این مسیر با موانع بسیاری نیز روبرو هستند (عبدلی، ۱۳۹۶: ۲).

یکی از مهمترین مجموعه‌های مخالف گروه چهار، مجموعه کشورهای هم‌اندیش یا همان "کلوپ قهوه" و یا اتحاد برای اجماع می‌باشد. گروه اتحاد برای اجماع در واقع متشکل از کشورهای رقیب منطقه‌ای گروه چهار و برخی دیگر از کشورهاست. ایتالیا، اسپانیا، آرژانتین، کلمبیا، مکزیک، کره جنوبی، پاکستان، مالت، ترکیه و کانادا اعضای اصلی این گروه هستند. این

---

۱. Coffee Club.

کشورها ضمن مخالفت با طرح گروه چهار، به طور کلی با پیوستن اعضای دائم جدید در شورای امنیت مخالفت ورزیده و براساس مدل‌هایی که مطرح نموده‌اند که در ادامه بیان می‌شود، در پی افزایش اعضای غیر دائم شورای امنیت هستند. از منظر گروه اتحاد برای اجماع، طرح گروه چهار برای افزایش شمار اعضای شورای امنیت، تبعیض‌آمیز است و هژمونی‌های سطحی در سراسر جهان ایجاد می‌کند که در کار شورای امنیت اختلال ایجاد خواهد کرد. بر این اساس گروه مذکور معتقد است که هرگونه گسترش در شورای امنیت باید آن را دمکراتیک‌تر، شفاف‌تر، موثرتر و پاسخ‌گوتر کند، موضوعی که طرح گروه چهار در تضاد با آن است. در این مقاله تلاش شده است تا با بررسی برنامه‌ها، زمینه‌ها و اهداف گروه چهار و گروه کشورهای هم‌اندیش در اصلاحات شورای امنیت، فرصت‌ها و چالش‌های پیش‌روی این گروه‌ها مورد تحلیل و بررسی قرار گیرد.

۱- فعالیت‌های گروه چهار

نخست‌وزیران ژاپن و هند و وزیر خارجه آلمان و رئیس‌جمهور برزیل پس از ملاقات و گفتگو در حاشیه نشست مجمع عمومی سازمان ملل در نیویورک در سپتامبر ۲۰۰۴ با صدور بیانیه مشترکی خواستار عضویت دائمی در شورای امنیت شدند و تصریح کردند که افزایش اعضای شورای امنیت برای مواجهه با تهدیدهای جهانی از اهمیت بسیار برخوردار است در این بیانیه گفته شده چهار دولت آلمان، برزیل، هند و ژاپن «گویا باور دارند که کاندیدهای مشروع برای عضویت دائمی در شورای امنیت هستند و از نامزدی یکدیگر برای این سمت حمایت می‌کنند». در این بیانیه اضافه شده که «شورای امنیت باید منعکس کننده واقعیات جامعه بین‌المللی در قرن بیست و یکم باشد» به این ترتیب آنچه که بعداً به گروه ۴ شهرت یافت شکل گرفت (شهریاری، ۱۳۹۴: ۱۵۵).

نمایندگان گروه ۴ در ۳۱ مارس ۲۰۰۵ طی نشستی در مقر سازمان ملل قصد خود را مبنی بر تهیه و ارائه قطعنامه‌ای برای تجدید ساختار شورای امنیت و به رأی گذاشتن آن تا سپتامبر همان سال اعلام کردند آنان در این جلسه نیز طی اعلامیه‌ای که بعد از آن منتشر کردند با استناد به اظهارات کوفی عنان در گزارش‌اش تصریح کردند که «باید سال ۲۰۰۵ را به سال اتخاذ تصمیمات مهم تبدیل کنیم» برخی از دیگر اظهارات عنان مانند: «اصلاح سازمان ملل بدون اصلاح شورای امنیت کامل نخواهد بود» و اینکه «اعضای سازمان ملل باید در مورد تصمیم‌گیری در مورد اصلاح شورا تا قبل از اجلاس سران در سپتامبر تصمیم‌گیری کنند» برای

— نقش کشورهای هم‌اندیش در عدم پذیرش مدل‌های ارائه‌شده چهار از سوی کشورها^۵

تأکید بر عاجز بودن تصمیم‌گیری در این خصوص مورد استناد گروه چهارم قرار گرفت (شهریاری، ۱۳۹۴: ۱۵۶) و از نکات مهم این اعلامیه به شرح زیر است:

۱. افزایش اعضای شورا باید در هر دو گروه دائمی و غیردائمی صورت گیرد و هر دو گروه کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه را شامل شود و بر مبنای دائمی، کشورها که ظرفیت قبول مسئولیت‌های عمده در زمینه حفظ صلح را دارند، وارد شورا شوند.
۲. در مجمع ۵۹، ۱۶۶ کشور صریحاً بر ضرورت اصلاح شورای امنیت تأکید کردند و حدود ۱۲۰ کشور حمایت از افزایش اعضا در گروه را خواستار شدند.
۳. آلمان، ژاپن، هند و برزیل با توجه به اینکه خود را نامزد مشروع برای عضویت دائمی شورای امنیت می‌دانند از عضویت دائم یکدیگر حمایت می‌کنند. نمایندگان آفریقا نیز باید در گروه اعضای دائمی حضور داشته باشد.
۴. تصمیم ما این است که جهت تصویب یک قطعنامه چهارچوب^۱ تا تابستان سال ۲۰۰۵ و سپس انتخاب دوره جدید در مجمع عمومی و نهایتاً اصلاح منشور از طریق تصویر نامه تصویب قطعنامه‌ای در مجمع اقدام کنیم.
۵. مطابق محتوای قطعنامه چهارچوب گروه‌های منطقه‌ای بدون تغییر باقی می‌مانند شمار اعضای شورا با افزودن ۶ عضو دائمی جدید (۲ عضو جدید از آفریقا، ۲ عضو جدید از آسیا، یک عضو جدید از آمریکای لاتین و کارائیب و یک عضو جدید از گروه کشورهای غربی و دیگران) و ۳ الی ۴ عضو غیردائم جدید افزایش خواهد داشت.
۶. روش‌های کاری شورا نیز باید بهبود یابد.
۷. اعضای دائم جدید باید مسئولیت‌ها و تعهداتی مشابه اعضای دائمی کنونی داشته و «مسئله و تو نباید مانعی در راه دستیابی به اصلاح شورای امنیت باشد» (امینی؛ عظیمی، ۱۳۹۲: ۱۷۸؛ عبدلی، ۱۳۹۶: ۶۹).

۱-۱- پیش‌نویس قطعنامه گروه چهار

گروه ۴ سرانجام نخستین نسخه پیش‌نویس قطعنامه مربوط به اصلاح ساختار شورای امنیت را در ۱۳ مه ۲۰۰۵ تدوین و به طور غیررسمی توزیع کرد. در بندهای مقدماتی این پیش‌نویس که در نسخه‌های بعدی آن نیز تقریباً ثابت ماند، برخی از مفاد منشور در مورد کار

---

۱. framework resolution.

۵ فصلنامه تخصصی علوم سیاسی، سال چهاردهم، شماره چهل و چهارم، پاییز ۱۳۹۷

شورای امنیت مورد تأکید قرار گرفته، تلاش های گذشته سازمان ملل برای تجدید ساختار شورا یادآوری شده، در مورد نمایندگی شورا از سوی بخش عمده تری از جامعه بین المللی سخن رفته، به لزوم انتخاب اعضای جدید شورای امنیت با توجه به سابقه کمک های مختلف آنها به انجام وظایف سازمان ملل اشاره شده، بر رابطه تنگاتنگ بین توسعه و امنیت تأکید شده، افزایش اعضای شورای امنیت باهدف انعکاس بهتره واقعیت های جهان کنونی به نحوی که توازن گروهی شکل گیرد که بتواند پاسخگویی شورا در برابر نظرات و نیازهای اعضای سازمان ملل را افزایش دهد یادآوری شده، افزایش شفافیت، مشارکت بیشتر کشورهای غیر عضو شورا و اعلامیه هزاره مبنی بر ضرورت تشدید تلاش برای اصلاح جامعه شورا نیز مورد اشاره قرار گرفته است (شهریاری، ۱۳۹۴: ۱۵۷).

بندهای اجرایی این پیش نویس حاوی مطالب زیر است:

بند اول: شمار اعضا و ترکیب شورای امنیت:

- اعضای شورای امنیت از طریق افزایش ۶ عضو دائمی ۴ عضو غیردائمی به ۲۵ کشور افزایش خواهد یافت و شش عضو دائمی جدید بر مبنای الگوی زیر انتخاب خواهند شد: دو عضو از آفریقا، دو عضو از آسیا، یک عضو از آمریکای لاتین و کربئیب، یک عضو از گروه کشورهای غربی و دیگر کشورها.

- ۴ عضو غیردائمی جدید شورا باید بر مبنای الگوی زیر انتخاب خواهند شد: یک عضو از آفریقای، یک عضو از آسیای، یک عضو از اروپای شرقی، یک عضو از آمریکای لاتین (احمدی، ۱۳۸۶: ۱۴۵).

بند دوم: روش انتخاب اعضای دائمی:

در این بند از کشورهای علاقمند دعوت شده تا اعضای مجمع عمومی را مطلع نمایند که آماده به عهده گرفتن این کارکردها و مسئولیت های اعضای دائمی شورای امنیت هستند و بعد از تصویب این قطعنامه کاندیداتوری خود را به اطلاع رئیس مجمع برسانند (احمدی، ۱۳۸۶: ۱۴۶).

بند سوم: در بند سوم نکات زیر مطرح شده است:

- مجمع عمومی بعد از تصویب این قطعنامه با دو سوم آراء اعضای مجمع عمومی و به

— نقش کشورهای هم‌اندیش در عدم پذیرش مدل‌های ارائه‌شده چهار از سوی کشورها^۵
صورت مخفی نسبت به تعیین کشورهایی که برای اعمال کارکردها و مسئولیت‌های اعضای
دائمی شورای مطابق الگوی مورد اشاره در بند اول آمادگی دارند، اقدام خواهد کرد (حسن‌خانی،
۱۳۸۵: ۳۰).

- با این فرض که اگر شمار کشورهایی که اکثریت لازم را به دست می‌آورند از شمار
کرسی‌های دائمی اختصاص یافته کمتر باشد، ادوار جدید رأی‌گیری برای کرسی‌های باقی‌مانده
انجام خواهد شد، تا حدی که ۶ کشور اکثریت لازم را برای اشغال ۶ کرسی دائمی به دست
آورند، مشروط بر اینکه تنها کاندیداهایی که مطابق بند ۲ در این قطعنامه ثبت نام کرده‌اند در
رأی‌گیری شرکت نمایند. (۲: ۲۰۰۵، ۴، Special Paper No.)

بند چهارم: مجمع عمومی تصمیم می‌گیرد که بدون تحت تأثیر قرار دادن مفاد بند ۳
فوق، آئین کار مجمع عمومی بر انتخاب اعضای دائمی جدید شورای امنیت حاکم باشد.
(۹۰۸: ۲۰۰۵، crook)

بند پنجم: وتو؛ مجمع تصمیم می‌گیرد که اعضای دائمی جدید شورا باید مسئولیت‌ها و
تعهداتی مشابه اعضای کنونی داشته باشند (۱: ۲۰۰۵، Ariyoruk).

بند ششم: اصلاح منشور و بازنگری

الف- مجمع تصمیم می‌گیرد که حداکثر دو هفته بعد از تعیین کشورهایی که به عنوان
اعضای دائمی جدید شورای امنیت انتخاب شده‌اند، قطعنامه‌ای حاوی موارد اصلاح منشور به
خاطر تصمیمات گرفته‌شده براساس ماده ۱۰۸ منشور به رأی گذاشته شود.
ب- مجمع تصمیم می‌گیرد که قطعنامه شامل اصلاح مواد (۲) ۲۷ و (۳) و (۱) ۱۰۹ منشور
باشد که رأی مثبت ۱۴ از ۲۵ عضو شورای امنیت را برای تصمیم‌گیری الزام‌آور می‌کند (عبدلی،
۱۳۹۶: ۸۵).

بند هفتم: مجمع تصمیم می‌گیرد که بر مبنای ماده ۱۰۹ منشور یک کنفرانسی با هدف
تجدیدنظر در سال ۲۰۲۰ تشکیل خواهد شد.

- بند هشتم:** مجمع عمومی از شورای امنیت می خواهد تا با هدف افزایش شفافیت و مشارکت و مشروعیت و تقویت حمایت و درک تصمیماتش توسط اعضای سازمان نسبت به اتخاذ تدابیر زیر اقدام نمایند تا از این طریق اثربخشی شورا افزایش یابد:
- الف- به عنوان یک قاعده کلی، شورا به طور علنی تشکیل جلسه می دهد به نحوی که کلیه کشورهای عضو سازمان ملل بتوانند در آن شرکت کنند استثناً، شورا می تواند تصمیم بگیرد که به طور غیرعلنی جلسه داشته باشد (Blum, ۲۰۰۵: ۱۲۰).
- ب- مواد ۳۱ و ۳۲ منشور را به طور منظم از طریق مشورت با کشورهای غیر عضو شورای امنیت خصوصاً آن گروه از کشورها که منافع خاص در موضوع ماهوی تحت بررسی توسط شورا دارند، به اجرا درآورد.
- ج- به کشورهای غیر عضو شورا امکان دسترسی، از جمله شرکت به نحو مناسب، به ارگان‌های فرعی شورا بدهد.
- د- پیش‌نویس قطعنامه‌ها و بیانیه‌های رئیس و نیز پیش‌نویس دیگر اسناد را که در مشورت‌های غیررسمی شورا برای اقدام بر روی آن‌ها به طور رسمی ارائه می‌شوند به محض ارائه شدند یا قبل از آن و با اجازه تهیه کنندگان آن‌ها در اختیار کشورهای غیر عضو شورا قرار دهد (عبدلی، ۱۳۹۶: ۸۵).
- ه- نشست‌های توجیهی مکرر به موقع و باکیفیت مناسب در مورد موضوعات تحت بررسی در شورای امنیت و ارگان‌های فرعی آن و مأموریت‌های موردی آن‌ها و یافته‌های چنین مأموریت‌هایی برگزار کند. (احمدی، ۱۳۸۶: ۱۴۸).
- ز- مشورت‌های منظم با روسای مجمع عمومی و شورای اقتصادی اجتماعی برگزار کند.

۲-۱- نسخه ۸ ژوئن پیش‌نویس گروه چهار

گروه ۴ در پی مشورت‌های گسترده‌ای که بعد از توزیع نسخه ۱۳ مه پیش‌نویس قطعنامه‌شان صورت گرفت و نیز با توجه به لابی فشرده‌ای که برای جلب رأی مثبت کشورها به این قطعنامه انجام شود و دریافت پاسخی از کشورها، در ۸ ژوئن ۲۰۰۵ اقدام به دعوت از اعضای سازمان ملل به شرکت در جلسه‌ای کرده و طی آن ضمن توضیحاتی نسخه جدیدی از

— نقش کشورهای هم‌اندیش در عدم پذیرش مدل‌های ارائه‌شده چهار از سوی کشورها^۵

پیش‌نویس خود را ارائه کردند (احمدی، ۱۳۸۶: ۱۴۹).

شاید مهمترین تغییر در نسخه ۸ ژوئن تفاوت‌های وارده در بند ۵ آن در مورد وتو است. در نسخه جدید آمده است:

الف- اعضای دائمی جدید باید مسئولیت‌ها و تعهدات مشابهی با اعضای دائمی کنونی داشته باشند.

ب- اعضای دائمی جدید نباید مادام که در مورد مسئله تعمیم حق وتو به اعضای دائمی جدید در چهارچوب بازنگری مطرح شده در بند ۷ این قطعنامه تصمیم‌گیری نشده از حق وتو استفاده نمایند (مهدویان، ۱۳۸۴: ۹۵).

به این ترتیب و از طریق اصلاح پیش‌نویس قطعنامه گروه ۴ عملاً اعلام کرد که حاضر است تا زمان تشکیل کنفرانس بازنگری یعنی تا سال ۲۰۲۰ از حق وتو صرف‌نظر نماید. تحقق این امر عمدتاً به این خاطر بود که چهار عضو گروه در تلاش خود برای کسب رأی مثبت کشورها برای قطعنامه با اعتراض آن‌ها در مورد تعمیم حق وتو به اعضای دائمی جدید مواجه شده بودند. برابر اطلاع، آمریکا در جلسات پنج عضو دائمی صریحاً اعلام کرده بود که با دادن حق وتو به اعضای دائمی جدید مخالفت خواهد کرد. دیگر اعضای دائمی نیز همین نظر را داشتند، اما با توجه به نظر آمریکا دیگر ضرورتی در تأکید بر آن نمی‌دیدند البته از ابتدا نیز روشن بود که گروه ۴ اسراری در مورد داشتن حق وتو نخواهد داشت و تنها به عنوان یک موضوع مذاکراتی به طرح آن در پیش‌نویس اول اقدام کرده بود (Special, ۲۰۰۵: ۲). متناسب با این تغییر در بند (ب) ۶ پیش‌نویس در مورد اصلاح منشور نیز تغییری که منعکس‌کننده تغییر در بند مربوط به وتو باشد، وارد شده است.

تغییر دیگر در پیش‌نویس ۸ ژوئن مربوط به کنفرانس بازنگری است در بند ۷ پیش‌نویس جدید گفته شده «که مجمع عمومی همچنین تصمیم می‌گیرد که وضعیت ایجاد شده در اثر اصلاحات مورد اشاره در بند ۶ این قطعنامه را ۱۵ سال بعد از تاریخ به اجرا گذاشته شدن آن‌ها مورد بررسی مجدد قرار دهد.» این در حالی است که در پیش‌نویس نخست به طور مشخص از تشکیل «کنفرانس بازنگری» و «مطابق ماده ۱۰۹ منشور در سال ۲۰۲۰» سخن رفته بود. با توجه به اینکه در ماده ۱۰۹ از تعیین تاریخ برای تشکیل کنفرانسی جهت بازنگری در منشور و با رأی دو سوم اعضای مجمع سخن رفته، جمله‌بندی مربوطه در نسخه اول پیش‌نویس گروه ۴ می‌توانست تاریخی قطعی برای تشکیل چنان کنفرانسی تعیین کند بعلاوه، در جمله‌بندی جدید

صحتی از بازنگری در منشور و ترکیب و عملکرد شورا نیست؛ بلکه تنها صحبت از بررسی «وضعیت ایجاد شده در اثر اصلاحات» است. با توجه به اینکه شماری از اعضا خصوصاً اعضای دائمی شورای امنیت با تغییر چندانی در منشور خصوصاً تغییری که بتواند موقعیت ممتاز آن‌ها در شورا را تهدید نمایند موافق نیستند تغییر در این رابطه را باید امتیازی از سوی گروه ۴ برای دائمی شورا به شمار آورد به عنوان مثال گفته می‌شود که فرانسه که تا حدی همراه با انگلیس در عین حال آسیب‌پذیرترین موقعیت را در رابطه با ادامه عضویت دائمی‌اش در شورا دارد حساسیت بیشتری نسبت به این امر داشته و با تعدیل آن حاضر به پیوستن به بانیان قطعنامه شد. این در حالی است که به عکس، گروهی دیگر از کشورها خواستار آن بودند که اشاره به بازنگری به گونه‌ای جامع تر و گویا تر در پیش‌نویس آورده شود (عبدلی، ۱۳۹۶: ۸۵).

۳-۱- طرح رسمی پیش‌نویس

گروه ۴ سرانجام پیش‌نویس خود را در تاریخ ۶ ژوئیه ۲۰۰۵ رسماً در دستور کار مجمع عمومی قرار داد و نسخه به اصطلاح آبی آن از سوی دبیرخانه مجمع عمومی انتشار یافت. در این نسخه در مقایسه با نسخه ۸ ژوئن تغییر داده نشده و تنها تاریخ‌های که در دو نسخه قبلی وجود نداشت در این نسخه اضافه شده است: در بند ۳ تصریح شده که تعیین کشورهایی که باید شش کرسی دائمی جدید را تصاحب کنند، حداکثر ۱۲ هفته بعد از تصویب قطعنامه حاضر انجام شود، در بند ۶ همچنین تصریح شده که حداکثر دو هفته بعد از تعیین اعضای دائمی جدید قطعنامه مربوط به تصویب اصلاحات لازم در منشور باید به رأی گذاشته شود (عبدلی، ۱۳۹۶: ۹۰).

۲- فعالیت‌های جبهه مخالف

فعالیت‌های گروه ۴ مجموعه مخالفت‌هایی بیشتر از حد انتظارشان را در پی داشت. مخالفت آمریکا و چین بسیار شدیدتر از آن بود که داوطلبان عضویت دائمی در شورای پیش‌بینی کرده بودند. سفیر چین در ۴ اوت اعلام کرد که طی نشست با جان بولتون، همتای جدید آمریکایی در مورد همکاری برای مخالفت با پیش‌نویس قطعنامه گروه ۴ توافق کرده است. وی گفت از

---

۱. A/۵۹/L. ۶۴ OF ۶ July ۲۰۰۵.

— نقش کشورهای هم‌اندیش در عدم پذیرش مدل‌های ارائه‌شده چهار از سوی کشورها ۵

نظر آمریکا و چین طرح گروه ۴ موجب تفرقه در بین اعضای سازمان ملل می‌شود.

(Edit, ۲۰۰۵: ۲۳)

به خاطر چنین وضعی و غیرقابل پیش‌بینی شدن سرنوشت تلاش‌ها، بحث‌های مربوطه، از جمله در جریان نشست‌هایی که در ۱۱ و ۱۲ ژوئیه ۲۰۰۵ در مجمع عمومی انجام شد، بسیار و با هیجان بود و رقبا در خطاب به یکدیگر حتی گاه از محدوده نزاکت معمول دیپلماتیک نیز خارج می‌شدند. تا آنجا که کوفی عنان طی مصاحبه‌ای از نمایندگان کشورها خواست تا در بحث راجع به افزایش اعضای شورای امنیت با نزاکت رفتار نمایند (Evelyn, ۲۰۰۵: ۲۱).

۱-۲- نقایص پیش‌نویس گروه ۴

در مورد اعضای دائمی: ایجاد شش کرسی دائمی جدید با اصل حاکمیت برابر در منشور سازمان ملل مغایرت دارد. در چنین تحمیلی ۱۱ کشور حضور دائم در شورا خواهند داشت و در مقابل ۱۸۰ کشور دیگر باید برای ۱۴ کرسی رقابت کنند.

اصل نمایندگی: چنین تغییری ضریب کرسی‌های دائمی به نسبت کرسی‌های غیردائمی را از یک به دو در حال حاضر تقریباً به یک به یک می‌رساند و به این ترتیب به جای آنکه اصل نمایندگی را تقویت کند آن را تضعیف می‌کند. این امر به نحوی اجتناب‌ناپذیر است قدرت را در دست ۱۱ عضو دائمی متمرکز کرده و بقیه اعضای سازمان ملل را به حاشیه خواهد راند (عبدلی، ۱۳۹۶: ۸۴).

اصل پاسخگویی: اصلاح شورای امنیت باید پاسخگویی اعضای شورا در برابر اعضای سازمان ملل را افزایش دهد نه کاهش. با پیشنهاد جدید تقریباً نیمی از اعضای شورای الزامی به تلاش برای انتخاب شدن یا انتخاب مجدد شدن نخواهد داشت. هرگونه اشاره‌ای به اصل پاسخگویی به نحوی آشکار در پیش‌نویس گروه ۴ غایب است. (عبدلی، ۱۳۹۶: ۸۴)

موثر بودن: نیاز برای باهم آشتی دادن منافع ملی ۱۱ عضو دائمی و نه ۵ عضو دائمی موجب کاهش توانایی شورا برای اقدام سریع خواهد بود.

روش‌های کاری شورا: بهبود روش کار شورای امنیت برای اکثریت اعضای سازمان ملل به اندازه ترکیب و شمار اعضای آن مهم است.

مسئله وتو: ایجاد اعضای دائمی جدید به طور ضمنی به معنی تعمیم قدرت وتو به آنان خواهد بود سؤال این است که آیا این امر ممکن و مطلوب هست. (احمدی، ۱۳۸۶: ۱۵۷)

۵ فصلنامه تخصصی علوم سیاسی، سال چهاردهم، شماره چهل و چهارم، پاییز ۱۳۹۷

آثار جانبی: اعضای دائمی شورای امنیت همچنین از امتیاز حضور دائمی در کمیته عمومی مجمع عمومی و حق ضمنی داشتن دائمی یک قاضی در دیوان بین المللی دادگستری و اشغال مواضع کلیدی در سیستم ملل متحد برخوردارند. ضروری است روشن شود که آیا پیش‌نویس گروه ۴ شامل این «آثار جانبی» نیز می‌شود.^۱

تفرقه آمیز بودن: ارائه امتیازات دائمی به ۶ عضو دیگر ضمن مستثنی کردن نمایندگی دیگر کشورهایی که به همان اندازه واجد صلاحیت هستند موجب وخامت وضعیت نابرابری می‌شود که در ۱۹۴۵ و به دلایل خاص تاریخی آن دوره ایجاد شد. اگر چنین پیشنهاد تفرقه‌انگیزی به رأی گذاشته شود، بیش از پیش موجب افزایش تشنج و کاهش حمایت جهانی اعضای سازمان ملل خواهد شد. چنین حمایت جهانی مبنای اساسی اعتبار و مشروعیت سازمان است. وسیع‌ترین توافق ممکن: اگر قرار است یک نتیجه مثبت تضمین شود، اصلاح شورای امنیت باید منصفانه بوده و از طریق وسیع‌ترین توافق ممکن حاصل شود.

دورنمای حقوقی: سه مرحله‌ای که در پیش‌نویس قطعنامه گروه ۴ پیش‌بینی شده، سوالات بیشتری را خصوصاً از نظر حقوقی موجب می‌شود.

بازنگری: بند مربوط به بازنگری که در قطعنامه گروه ۴ پیش‌بینی شده، تنها موقعیت اعضای دائمی جدید را تضمین می‌کند. اگر واقعاً کسی به کنفرانس بازنگری (ماده ۱۰۹ منشور) اعتقاد دارد، ارجح است که پیشنهاد تشکیل چنین کنفرانسی در حال حاضر مطرح شود. قول انجام یک بازنگری در آینده مشکل می‌تواند به عنوان ساز و کاری برای پاسخگویی به کار آید؛ تنها انتخاب دوره‌ای اعضای شورای امنیت توسط مجمع عمومی می‌تواند تضمین چنین پاسخگویی باشد. حاصل نامطمئن: نهایتاً، روش برخورد گروه ۴ اطمینانی در مورد سرنوشت اصلاح شورای امنیت ایجاد نمی‌کند و می‌تواند در هر مرحله‌ای با مانع مواجه شود. (احمدی، ۱۳۸۶: ۱۵۸)

۲-۲- فعالیت‌های گروه «اتحاد برای اجماع»

گزارش هیئت عالی‌رتبه دبیرکل و دو مدلی که برای اصلاح ساختار شورای امنیت در آن ذکر شده بود، موجب تحرک جدیدی در کشورهای ذینفع در سازمان ملل شد. درحالی که

---

۱. در چنین صورتی به عنوان مثال سه قاضی دیوان بین المللی دادگستری از آسیا باید از سه کشور آسیایی عضو دائم ورا انتخاب وند و بقیه کشورهای آسیایی از داشتن قاضی در دیوان محروم خواهند شد.

— نقش کشورهای هم‌اندیش در عدم پذیرش مدل‌های ارائه‌شده چهار از سوی کشورها^۱

داوطلبان عضویت دائمی فعالیت‌های خود را مدل الف سازماندهی مجدد و تشدید کردند، کشورهای مخالف افزایش اعضای دائمی شورای نیز پیرامون مدل ب دور جدیدی از فعالیت‌ها و سازماندهی متناسب با آن را آغاز کردند. کشورهای فعال‌تر و جدی‌تر در این گروه که تاکنون در چهارچوب «گروه قهوه» فعالیت داشتند، در سال ۲۰۰۵ تحت عنوان (اتحاد برای اجماع) فعالیت خود را تشدید کردند (امینی؛ عظیمی، ۱۳۹۲: ۲۰۷). این گروه در یکی از نخستین اقداماتش در ۱۹ فوریه با رئیس مجمع عمومی ملاقات و متنی حاوی مواضع خود را در اختیار وی گذاشت. مهمترین خواسته که از سوی این گروه در آن مقطع مطرح شد و طی ماه‌های بعد نیز پیگیری گردید، درخواست آن‌ها برای «وسیع‌ترین اجماع ممکن» در ارتباط با اصلاح شورای امنیت بود، که این شورا بتواند «در جهت منافع کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه، دموکراتیک‌تر، موثرتر، شفاف‌تر، پاسخگوتر بوده و به نحو منصفانه‌تری جامعه بین‌المللی را نمایندگی کند». این گروه در این ملاقات و بعد از آن پیوسته تصریح کرد که با مدل ب از سوی یک هیئت عالی رتبه دبیرکل تأییدشده موافق است و اعتقاد دارد که تنها این مدل بعد از برخی اصلاحات می‌تواند به «وسیع‌ترین اجماع ممکن» کمک کند. در آن تاریخ گفته شد که این گروه همفکر (هم‌اندیش) متشکل از کشورهای پاکستان ایتالیا، اسپانیا، الجزایر، کنیا، ترکیه، کره جنوبی، مکزیک، آرژانتین و کلمبیا است (۵، ۲۰۰۸: Freiesleben). همچنین گفته شد که برخی دیگر از سفرا این گروه را در ملاقات با رئیس مجمع همراهی کردند که عبارت بودند از سفرای قطر، انگولا، غنا، مراکش و نماینده اتحادیه عرب.^۱

اعضای این گروه بر آن بودند که اگرچه گروهشان ممکن است که تنها ۱۲ الی ۱۳ عضو داشته باشد، اما این کشورها حدود نیمی از جمعیت، اقتصاد و وسعت جهان را دارا هستند. گروه اتحاد برای اجماع در ۱۱ آوریل ۲۰۰۵ نیز نشستی در یکی از هتل‌های نیویورک برای توضیح مواضع خود تشکیل داد. میزبانی این نشست را وزیر خارجه ایتالیا بر عهده داشت و گفته شد که نمایندگان ۱۱۹ کشور در آن شرکت کردند.

یکی از نکات مهم در این نشست شرکت و سخنرانی سفیر چین در سازمان ملل بود. وی ۳ نکته را در این جلسه مورد تأکید قرار داد: اول اینکه «اتحاد برای اجماع» در مسیر بسیار مهم و

---

۱. Like minded' states submit proposals: UN reforms, the Dawn (pakistani Newspaper), ۲۰ February ۲۰۰۵

۵ فصلنامه تخصصی علوم سیاسی، سال چهاردهم، شماره چهل و چهارم، پاییز ۱۳۹۷

درست قرار دارد. چین ابتکار را می‌پذیرد و از هر تلاشی در این رابطه حمایت می‌کند. دوم اینکه: «بحث‌ها نباید محدود به دو مدلی باشد که از سوی هیئت عالی‌رتبه دبیرکل ارائه شده است. باید افق‌هایمان را گسترده‌تر کرده و به دیگر پیشنهادها و ایده‌ها نیز اهمیت دهیم.» سوم اینکه: «در ارتباط با چنین موضوع مهمی غیرعقلانه است که ضرب‌الاجل تعیین کرده و اعضا را مجبور به رای دادن بکنیم»^۱ (عبدلی، ۱۳۹۶: ۸۵)

گروه اتحاد برای اجماع در ۲۰ می ۲۰۰۵ نیز با دبیرکل ملاقات و طی آن شکایت کرد که گروه ۴ از نام او برای پیشبرد مقاصد خود استفاده می‌کند. اشاره گروه در اینجا به تعبیری در گزارش دبیرکل به این مضمون بود که «اجماع ارجح است اما نبود اجماع نباید برای به بن بست کشاندن اصلاح شورای امنیت مورد استفاده قرار گیرد.» (امینی؛ عظیمی، ۱۳۹۲: ۲۰۸)

سفرای کشورهای پاکستان، کره جنوبی، الجزایر، اسپانیا و مکزیک که از اعضای اصلی گروه «اتحاد برای اجماع» هستند، در تاریخ ۹ مه به ابتکار ژان پینگ رئیس مجمع عمومی و در حضور وی با سفرای کشورهای عضو گروه ۴ دیدار و گفتگو کرده بودند و طی آن پذیرفتند تا برای یافتن وجوه اشتراک بین خود تلاش کنند. شرکت کنندگان در پایان این جلسه به خبرنگاران گفتند که دو طرف عمدتاً به توضیح مواضع خود پرداخته و بحث یا مذاکره چندانی صورت نگرفته است. منیر اکرم، سفیر پاکستان، در مصاحبه‌ای بعد از این جلسه اظهار عقیده کرد که اسرار گروه ۴ در به رأی گذاشتن قطعنامه خود «موجب افزایش شکاف در سازمان ملل، شکست تلاش‌ها برای اصلاح سازمان ملل، عمیق شدن تشنج‌ها در مناطق و تبدیل سازمان ملل متحد به سازمان ملل متفرق خواهد شد» (Iftikhar, ۲۰۰۵: ۵).

ژان پینگ طی مصاحبه‌ای ضمن اذعان به اینکه اصلاح شورای امنیت دشوارترین مسئله در روند اصلاح سازمان ملل است، گفت: «نقش او همراه با ۱۰ تسهیل‌کننده ایجاد وسیع‌ترین اجماع ممکن و اجتناب از یک رای گیری تفرقه‌انگیز در مورد پیشنهادهای دبیرکل است. اما اگر یک کشور یا گروهی از کشورها خواستار رای‌گیری شوند، او چاره‌ای جز انجام رأی‌گیری نخواهد داشت.» وی افزود آنچه برای رئیس مجمع خوب است نیل به اتفاق آرا است، و اگر نتوانیم به اتفاق آرا برسیم، نیل به یک اجماع وسیع ضروری است. در غیر اینصورت «سناریوهای دیگر

۱. متن سخنرانی سفیر چین در اواسط ژوئیه ۲۰۰۵ در آدرس زیر موجود بوده است: <http://www.china-un.org/eng/gywm/czdbt/jhhd/t191026.thm>

— نقش کشورهای هم‌اندیش در عدم پذیرش مدل‌های ارائه‌شده چهار از سوی کشورها^۵

فاجعه بار خواهند بود جامعه بین‌المللی را ناامید و تلاش‌های جاری برای اصلاحات را با عقب‌گرد مواجه خواهد کرد. سناریوی نامطلوب به تعویق انداختن اصلاحات و ادامه وضع موجود و اتخاذ مواضع افراطی خواهد بود.» (۶: ۲۰۰۵، Iftikhar) کاردار ایتالیا در سازمان ملل طی نامه‌ای به سفرای چهار کشور عضو گروه ۴ که رونوشت آن برای رئیس مجمع عمومی و سایر نمایندگی‌ها نیز ارسال شد پیش‌نویس قطعنامه ارائه شده از سوی آن‌ها را نقد کرد. در این نامه مقدمتاً به قطعنامه ۲۹۱/۵۹ مورخ ۱۵ آوریل ۲۰۰۵ مجمع عمومی اشاره و بر بخشی از این قطعنامه که طی آن از لزوم دستیابی به «وسیع‌ترین توافق ممکن» در مورد «همه موضوعات عمده» سخن رفته تأکید شده است. در نامه اضافه شده که «وسیع‌ترین توافق ممکن» به معنی مشورت و مذاکره است، حال آنکه توضیح پیش‌نویس قطعنامه از سوی گروه ۴ و جدول زمانی قطعه برای رای‌گیری در سه مرحله در تعارض با تمایل به گفتگوی سازنده به منظور دستیابی به وسیع‌ترین توافق ممکن است و تصمیم‌گیری در چند مورد دیگر، از جمله امور مربوط به توسعه، را نیز را به مخاطره خواهد انداخت. (۶: ۱۹۹۸، Mayer)

۱-۲-۲- پیشنهادهای گروه اتحاد برای اجماع

سفیر ایتالیا در سازمان ملل همچنین طی سخنانی در ۲ مه ۲۰۰۵ در نشست غیر رسمی مجمع عمومی در مورد گزارش دبیرکل مدل مورد نظر خود را برای اصلاح شورا مورد حمایت گروه اتحاد برای اجماع بوده و اساس آن بر مدل ب در گزارش هیات عالی قرار داشت ارائه کرد. این مدل بر مبنای گروه بندی منطقه‌ای کنونی در سازمان ملل قرار دارد و گروه‌بندی قاره‌ای که در گزارش هیات عالی رتبه مبنای کار بود. براساس این مدل‌ها ۱۰ کرسی غیر دائمی جدید در شورای امنیت به مناطق جغرافیایی اختصاص داده می‌شود. (امینی؛ عظیمی، ۱۳۹۲: ۲۰۸) سفیر ایتالیا طی سخنانی ضمن معرفی این مدل از آن به عنوان یک مدل «واقعی» منطقه‌ای در برابر مدلی که براساس آن کرسی‌هایی به مناطق اختصاص داده می‌شوند، اما توسط کشورهای خاص اشغال می‌شوند نام برد. مطابق این مدل، هر گروه منطقه‌ای «مدیریت عملیاتی» کرسی‌های منطقه خود را خواهد داشت و اصول ساز و کارهای لازم را همراه با کنترل‌ها و توازن‌های مناسب ایجاد خواهد کرد با این هدف که از اشغال این کرسی‌ها توسط کشورهای خاص جلوگیری به عمل آمده و اطمینان کافی در مورد اینکه اشغال‌کنندگان این کرسی‌ها نمایندگان واقعی مناطق هستند به دست آید. اندکی بعد گروه اتحاد برای اجماع مدل‌های سبز و آبی را

۵ فصلنامه تخصصی علوم سیاسی، سال چهاردهم، شماره چهل و چهارم، پاییز ۱۳۹۷

ارائه کرد (شهریاری، ۱۳۹۴: ۱۶۰). مطابق مدل سبز ۱۰ عضو غیر دائمی به اعضای شورای امنیت اضافه خواهد شد، به این ترتیب که سه عضو غیر دائمی جدید از آفریقا، سه عضو غیر دائمی جدید از آسیا، دو عضو غیر دائمی جدید از آمریکای لاتین و یک عضو غیر دائمی جدید از هر یک از دو گروه غرب و اروپای شرقی به شورای امنیت خواهند پیوست، (Hoffmann & Ariyoruk, ۲۰۰۵: ۳) در نتیجه شورا شامل پنج عضو دائمی کنونی ۵ از آسیا، ۶ عضو از آفریقا، ۴ عضو از آمریکای لاتین، ۳ عضو از گروه غرب و دیگران و نهایتاً ۲ عضو از گروه اروپای شرقی خواهد بود. مطابق پیشنهاد گروه اتحاد برای اجماع همچنین:

- ۱- دوره عضویت اعضای غیر دائمی ۲ الی ۳ سال خواهد بود.
- ۲- هر ۲۰ کشور عضو غیر دائمی در هر دوره میتوانند بلافاصله انتخاب شوند و هر منطقه‌ای می‌تواند معیارهایی برای چرخش یا انتخاب مجدد اعضای خود تعیین نماید؛
- ۳- همه کشورها در رقابت برای کرسی‌های غیردائمی وضعیت برابری خواهند داشت و مشارکت و چرخش به نحوی مکررتر در داخل هر منطقه انجام خواهد شد؛
- ۴- در این مدل از ایجاد رده سومی از اعضا اجتناب می‌شود؛
- ۵- انتخاب مجدد می‌تواند به نحو بهتری واقعیات ژئوپلیتیک را مورد منعکس نماید؛
- ۶- ۵ گروه منطقه‌ای کنونی حفظ خواهند شد؛
- ۷- معیارهای عضویت به نحو مندرج در ماده ۲۳ بند یک منشور می‌توانند رعایت شود؛
- ۸- برگزاری انتخابات پاسخگویی و نحوه انجام کار در دوره عضویت را تضمین خواهد کرد؛
- ۹- به دلایل سازمانی و مالی انتخابات باید حداقل یک سال قبل از شروع دوره جدید انجام شود؛ (Special Paper No. ۴, ۲۰۰۵: ۸)

ویژگی اصلی مدل آبی این است که در صورت عملی شدن آن سه دسته عضو در شورای امنیت خواهد گرفت. گروه اول شامل اعضای دائمی پنجگانه کنونی گروه دوم شامل اعضای غیر دائمی ۱۰ گانه کنونی و دو عضو غیر دائمی جدید با دوره عضویت دو ساله و نهایتاً گروه سوم با ۷ الی ۸ عضو غیر دائمی جدیدی که برای دوره‌های طولانی‌تر سه یا چهار سال انتخاب می‌شوند به این ترتیب در این مدل نیز:

- ۱- شمار نهایی اعضای جدید شورا ۱۰ عضو خواهد بود؛
- ۲- گروه‌های جغرافیایی پنجگانه کنونی مبنای کار خواهد بود؛
- ۳- منافع کشورهای بزرگ تر با ایجاد دوره عضویت طولانی‌تر بهتر تامین می‌شود و در عین

— نقش کشورهای هم‌اندیش در عدم پذیرش مدل‌های ارائه‌شده چهار از سوی کشورها^۵
حال به نگرانی‌های کشورهای کوچکتر نیز با افزودن کرسی‌های غیر دائمی معمولی مورد توجه
قرار می‌گیرد؛

۴- طرح آبی در مورد دوره عضویت کرسی‌های طولانی‌تر و قابل انتخاب بودند بلافاصله
صاحبان آن‌ها انعطاف‌پذیر است؛

۵- معیارهای عضویت همان معیارهایی هستند که در ماده ۲۳ منشور ذکر شده‌اند؛

۶- برگزاری انتخابات تضمین‌کننده پاسخگویی و عملکرد اعضا خواهد بود؛

۷- در مدل آبی کرسی بلند مدت (۳ یا ۴ سال) و قابل انتخاب مجدد با اضافه یک کرسی دو
ساله برای هر یک از قاره آفریقا و آسیا، دو کرسی بلند مدت و قابل انتخاب مجدد برای آمریکای
لاتین و یک یا دو کرسی و یک یا دو کرسی برای گروه غرب و یک کرسی برای اروپای شرقی
پیش‌بینی شده است. این دو مدل در پی نشست گروه اتحاد برای اجماع در ۱۱ آوریل ۲۰۰۵ با
اعضای سازمان ملل ارائه شد. (عبدلی، ۱۳۹۶: ۹۵)

۲-۲-۲- پیش‌نویس قطعنامه گروه اتحاد برای اجماع

نهایتاً گروه اتحاد برای اجماع در ۸ ژوئیه ۲۰۰۵ اقدام به تهیه و توزیع غیررسمی یک
پیش‌نویس قطعنامه در مورد افزایش اعضای شورای امنیت کرد. در بندهای مقدماتی این
پیش‌نویس تأکید بیشتری بر اصلاح روش‌های کاری شورای امنیت براساس بخش‌های انجام
شده در گروه کاری اصلاح شورا از جمله «دسترسی بهتر اعضای سازمان ملل به اطلاعات و
اعمال محدودیت‌هایی بر قدرت و تو با هدف حذف نهایی آن» شده است. «وابستگی متقابل
امنیت، توسعه و حقوق بشر»، «غیر منصفانه و غیر متوازن بودن ترکیب کنونی شورای امنیت»،
«ضرورت افزایش اعضای شورای امنیت در گروه غیر دائمی با توجه به واقعیات جهان معاصر و
خصوصاً افزایش شدید شمار اعضای سازمان ملل از کشورهای در حال توسعه از ۱۹۹۳ به این
سو»، «تأکید بر اینکه انتخابات و انتخاب مجدد قوی‌ترین وسیله برای اعتلای پاسخگویی و
چرخش مکرر و نمایندگی منصفانه در شورا است» و «شناسایی اهمیت نیل به وسیع‌ترین
توافق ممکن در مورد همه موضوعات عمده» از نکات قابل توجه دیگر در بندهای مقدماتی
پیش‌نویس گروه اتحاد برای اجماع است. (عبدلی، ۱۳۹۶: ۸۸) خلاصه اهم نکات بندهای
اجرایی در قطعنامه مذکور به شرح زیر است:

۱- شورای امنیت جدید، علاوه بر پنج عضو دائمی، دارای ۲۰ عضو غیر دائمی با دوره عضویت

۵ فصلنامه تخصصی علوم سیاسی، سال چهاردهم، شماره چهل و چهارم، پاییز ۱۳۹۷

دو ساله خواهد بود، اعضای که دوره دو ساله آن‌ها خاتمه مییابد میتواند متناسب با تصمیم گروه‌های منطقه‌ای مربوطه بلافاصله مجدداً برای دوره بعد انتخاب شوند.

۲- توزیع کرسی‌های ۲۰ گانه به ترتیب زیر خواهد بود: ۶ کرسی برای آفریقا، ۵ کرسی برای آسیا، ۴ کرسی برای آمریکای لاتین و کارائیب، ۳ کرسی برای گروه‌های اروپای غربی و دیگران، ۲ کرسی برای گروه اروپای شرقی

۳- در بند ۵ پیش نویس قطعنامه «توصیه شده که هر یک از گروه‌های پنجگانه جغرافیایی باید خود در مورد ترتیبات لازم در داخل اعضایش برای انتخاب مجدد یا چرخش اعضایش در محدوده کرسی‌های اختصاص داده شده به گروه تصمیم بگیرد. این ترتیبات باید همچنین و به نحو مقتضی به مسئله نمایندگی منصفانه در مناطق فرعی هر یک از مناطق جغرافیایی نیز پردازد.»

در بندهای اجرایی این پیش نویس همچنین اصلاحاتی نیز در روش کاری شورای امنیت از جمله «محدود کردن قدرت وتو» درج و در مورد تصویب قطعنامه توسط مجالس کشورها ضرب الاجل سپتامبر ۲۰۰۷ تعیین شده است. (احمدی، ۱۳۸۶: ۱۶۲)

گروه اتحاد برای اجماع نهایتاً در ۲۶ ژوئیه ۲۰۰۵ رسماً قطعنامه خود را به مجمع عمومی ارائه کرد. نماینده کانادا به نمایندگی از سوی گروه قطعنامه را معرفی کرد. وی در سخنان خود پیش نویس ارائه شده را حاوی «منصفانه‌ترین و دموکراتیک‌ترین برخورد با موضوع پیچیده افزایش اعضای سازمان ملل و در تلاش برای کسب بیشترین اجماع ممکن برای این منظور» دانست. وی گفت: «در صورت تصویب این پیش نویس ۲۰ کرسی غیر دائمی به شکلی منصفانه بین گروه‌های جغرافیایی توزیع شده و اختیار تصمیم‌گیری در مورد چرخش اعضا و دوره حضور هر عضو در شورا بر عهده منطقه مربوطه گذاشته خواهد شد»

(Turner & Williamson, ۲۰۰۵: ۷). کشورهای آرژانتین، کانادا، کلمبیا،

کاستاریکا، مالتو، ایتالیا، مکزیک، پاکستان، کره جنوبی، سان مارینو، اسپانیا و ترکیه بانیان پیش‌نویس گروه اتحاد برای شما هستند.^۱

۱. Italy accuses G^۴ of blackmail over security Council expansion, Agence France Presse, July ۲۶, ۲۰۰۵

— نقش کشورهای هم‌اندیش در عدم پذیرش مدل‌های ارائه‌شده چهار از سوی کشورها ۵

نتیجه‌گیری

اصلاح ساختار شورای امنیت موضوعی جدید در سازمان ملل نیست بلکه از ابتدای تاسیس ملل متحد دولت‌های تشکیل دهنده این نهاد جهانی نسبت به ساختار مهمترین رکن آن یعنی شورای امنیت معترض بودند. هر سازمان بین‌المللی که به منظور تحقق اهدافی تاسیس می‌شود باید بتواند خود را با شرایط زمان خود منطبق سازد تا بتواند ابرازها و مکانیزم‌های موجود را در جهت تحقق اهدافش بکار گیرد. سازمان ملل و به ویژه شورای امنیت که رکنی سیاسی است از این قاعده مستثنا نیست. بر این اساس، اعضای ملل متحد بر این باورند که شورای امنیت باید خود را از لاک به جا مانده از جنگ جهانی دوم خارج کند.

این عوامل باعث شده تا بحث اصلاح ساختار شورای امنیت و اعتراض به ساختار آن پیوسته در عرصه بین‌الملل مطرح باشد. اعضای ملل متحد در تمام محافل، کنفرانس‌ها و نشست‌هایی که در سازمان ملل برگزار می‌شد فرصت را غنیمت می‌شمردند و نسبت به ساختار شورای امنیت اعتراض می‌نمودند و مصرانه خواستار اصلاح بودند. تلاش دولت‌ها برای اصلاح ساختار شورای امنیت یک بار به نتیجه نشست که در نتیجه آن شورا برای اولین بار دستخوش تغییر شد و اعضای آن از یازده عضو به پانزده عضو افزایش یافت. این اصلاح و اوج‌گیری جنگ سرد باعث شد تا مدتی بحث اصلاح شورا مسکوت بماند. با فروکش کردن جنگ سرد و آشکار شدن نشانه‌هایی از سقوط بلوک شرق مجدداً این مسأله احیاء شد. فروپاشی اتحاد شوروی زمینه‌های مناسبی ایجاد کرد تا دولت‌ها دست به کار شوند و مسأله اصلاح ساختار شورای امنیت را در محافل بین‌المللی پیگیری نمایند و بحث اصلاح ساختار شورای امنیت به موضوعی مهم در رابطه با شورای امنیت مطرح گشت. چرا که بعد از این دوره شورای امنیت از حالت درماندگی دوران جنگ سرد خارج شده بود و روند تصمیم‌گیری در آن آسان‌تر گشته بود.

نشانه تمایل دولت‌ها در جهت تحقق این هدف را می‌توان در تشکیل کنفرانس‌ها، گروه‌ها، هیأت‌ها و ارائه اعلامیه‌ها و پیشنهادهایی درخصوص اصلاح ساختار شورای امنیت مشاهده نمود. نکته دیگر آنکه، وجود کشاکش دولت‌های گروه چهار و گروه اتحاد برای اجماع و مخالفت این گروه‌ها با طرح‌های یکدیگر نشانه‌ای بر عدم فضای مناسب برای اصلاح شورا نیست بلکه برعکس، این مخالفت‌ها نشانه دیگری بر وجود زمینه‌های مناسب در این رابطه است چرا که تضاد میان این گروه‌ها مربوط به عدم توافق بر اصل قضیه یعنی اصلاح ساختار شورای امنیت نیست، بلکه مخالفت‌ها بیشتر در رابطه با شیوه و چگونگی انجام عمل اصلاح است.

گروه چهار همواره موضعی ثابت، مبتنی بر ضرورت سرعت بخشیدن به روند اصلاحات را در پیش داشته است. این گروه همواره بر گسترش در هر دو حوزه عضویت دائمی و غیردائم اعضای شورای امنیت با تاکید بر افزایش اعضای دائم توجه داشته است. اصولاً گروه چهار در دو حوزه منطقه‌ای و بین‌المللی دچار چالش است. هر کدام از کشورهای این گروه در منطقه‌ای که هستند، دارای رقیبان سرسختی‌اند. از طرف دیگر در سطح جهانی نیز این گروه با مقاومت‌ها و مخالفت‌هایی روبرو است، یکی از این گروه‌های مخالف، گروه اتحاد برای اجماع می‌باشد که هرگونه افزایش اعضای دائم شورای امنیت را محکوم می‌نماید و فقط خواستار افزایش اعضای غیر دائم می‌باشند.

گروه اتحاد برای اجماع دو امتیاز را برای طرح خود بر می‌شمارند: یکی اینکه افزایش اعضای غیردائم، مانع از بروز اختلاف دائم در میان رقبای منطقه‌ای می‌شود و دیگر اینکه افزایش تعداد اعضای غیردائم با امکان انتخاب مجدد و بلافاصله برای کشورهای که مشارکت بیشتری در فعالیتهای سازمان ملل دارند امکان حضور بیشتری را در شورای امنیت به نسبت کشورهای کوچک و غیر فعال فراهم میسازد.

یکی از تفاوت‌های طرح اتحاد برای اجماع (کشورهای هم‌اندیش) با گروه چهار در این است که اعضای گروه اتحاد برای اجماع معتقداند که گسترش اعضا باید از طریق اجماع صورت پذیرد اما اعضای گروه چهار بیان می‌کنند که تغییرات اساسی در سازمان ملل فقط می‌بایست از طریق رای‌گیری صورت پذیرد و طرح بحث اجماع فقط توجیهی جهت عدم تلاش در این زمینه است. اعضای گروه اتحاد برای اجماع قطعنامه گروه چهار را موجب شکست یا حداقل ایجاد وقفه در اصلاحات شورای امنیت می‌دانند.

— نقش کشورهای هم‌اندیش در عدم پذیرش مدل‌های ارائه‌شده چهار از سوی کشورها ۵

منابع فارسی

الف: کتاب‌ها

- احمدی، کورش (۱۳۸۶)، شورای امنیت و مسئله تجدید ساختار آن، چاپ اول، وزارت امور خارجه، مرکز چاپ و انتشارات: تهران.
- بعیدی نژاد، حمید و دریایی، محمد و علی‌آبادی مهدی (۱۳۸۴)، تحول در ساختار نظام ملل متحد، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی: تهران.
- شهریار، عبدالنعیم (۱۳۹۴)، اصلاح ساختار شورای امنیت زمینه‌ها و ضرورت‌ها، چاپ اول، انتشارات خرسندی: تهران.

ب: مقالات

- امینی، آرمین؛ عظیمی، شمس (۱۳۹۲)، «گروه چهار، تلاش برای عضویت دائم در شورای امنیت؛ زمینه‌ها و روندهای پیش‌رو»، فصلنامه سازمان‌های بین‌المللی، سال اول، شماره اول، صفحات ۲۰۸-۱۷۵
- حسن خانی، محمد (۱۳۹۵)، «تقلا برای حفظ موقعیت بزرگترین نهاد بین‌المللی در بستری از منافع متضاد بن بست اصلاحات در سازمان ملل»، همشهری دیپلماتیک، شماره اول، صفحات ۳۵-۳۴
- مهدویان، حسن (۱۳۸۴)، «گسترش شورای امنیت: طرح‌ها و دیدگاه‌ها»، اطلاعات سیاسی - اقتصادی، شماره ۲۱۵، صفحات ۹۵-۹۴

ج: پایان‌نامه

- عبدلی، مهران (۱۳۹۶)، نقش دولت‌های هم‌اندیش در اصلاحات شورای امنیت، پایان‌نامه دکتری حقوق بین‌الملل عمومی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد پردیس بین‌الملل قشم.

منابع انگلیسی

- Ariyoruk, Ayca (۲۰۰۵), Pkryers and Proposals in the Security Council Debate, available at:

— فصلنامه تخصصی علوم سیاسی، سال چهاردهم، شماره چهل و چهارم، پاییز ۱۳۹۷

<http://www.centerforunreform.org/node/۴>.

- A/۵۹/L. ۶۴ OF ۶ July ۲۰۰۵
- Blum Y. Z.(۲۰۰۵), 'Proposals for UN Security Council Reform', The American Journal of International Law, Vol. ۹۹, No. ۳.
- Crook, R. John (۴ August ۲۰۰۵), US Views of UN Reform Security Council Expansion, The American Journal of International Law.
- Edit M.Lederer (۲۰۰۵), U.S. and China join forces to block Grop of four palm to expand security Council, the Associated Press,
- Evelyn Lepold, Annan urges calm in heated U.N Council reform debate, Reuters, ۱۲ Jul ۲۰۰۱.
- Freiesleben J. v. (۲۰۰۸), Managing Change at the United Nations, center for UN reform education, new York.
- Hoffmann, Walter & Ariyoruk, Ayca (۲۰۰۵), Security Council Reform Models, available at: <http://www.centerforunreform.org/nobe/۱۴۸>
- 'Like minded' states submit proposals (۲۰ February ۲۰۰۵): UN reforms, the Dawn (pakistani Newspaper)
- Italy accuses G۴ of blackmail over security Council expansion, Agence France Presse, July ۲۶, ۲۰۰۵
- Iftikhar Ali (۲۰۰۵), Rival groups on UNSC expansion to find common ground, The Nation.
- Turner, Mark and Williamson, Hugh (۲۰۰۵), UN Refrom Fight Descends In to Rancour, Financial Times (London, England).
- Mayer- Mruwat, Emad (۱۹۹۸), "United Nations: Critiques and reforms", Journal of Third World Studies.

— نقش کشورهای هم‌اندیش در عدم پذیرش مدل‌های ارائه‌شده چهار از سوی کشورها ۵

Special Paper No. ۴ (May ۲۰۰۵) “Security Council Reform Models: Models A and B, Italian (Regional) Proposal, Blue and Green Models and A New Model C”, Walter Hoffmann And Ayca Ariyork, available at: www.centerforunreform.org/system/files/Special+Paper+No.+۴.pdf